

[III m 1]

dicitur pellere tenebras quia Lucifero apparente in fine noctis
 cedit tenebrositas noctis (10) PULCHRA DIES AGIT id est ducit
 ROSEOS EQUOS supple solis de quibus dictum est supra libro
 secundo metro tercio. Deinde cum dicit (11) TU QUOQUE applicat
 exempla ad propositum dicens TU QUOQUE TUENS⁵ id est intuens⁶
 PRIUS FALSA BONA INCIBE⁷ RETRAHERE COLLA IUGO scilicet exuendo
 affectum false felicitatis (13) DEHINC⁸ id est post hec VERA
 BONA SUBIERINT id est subibunt ^uyel intrabunt ANIMUM scilicet tuum.

f.e.?

[III p 2]

TUM DEFIXO prosa¹ secunda in qua incipit¹ Philosophia
 ostendere quid est bonum in quo consistit ^uyera beatitudo. Et
 circa hoc duo facit iuxta pretactum ordinem. Primo enim ostendit
 quid sit falsa beatitudo, ~~Et~~ secundo² que sit ^uyera (prosa nona
 ibi (1) HACTENUS MENDACIS). Circa primum duo facit. Primo
 ostendit quod intencio hominum quantumcumque per falsam felicitatem

 5 tuens JPD tueris RGPeO / 6 intuens ROD intueris GPe in motis P
 respiciens J / 7 incipe RPO incipit J / 8 dehinc ODM de huic J
 te hinc GPe de hicis (?) R de hiis P /

1 prosa secunda in qua incipit RM prosa prima in qua incipit J hic
 incipit GPePe prosa secunda incipit OD / 2 in secundo DM in
 secunda RJO secundo GP /

abducatur tendit ad veram beatitudinem naturaliter. Secundo ostendit errorem hominum ponencium felicitatem in temporalibus bonis prosa tercia ibi (1) VOS QUOQUE. Circa primum duo facit. Primo ostendit quod quantumcumque homo ^u a vera felicitate per ista falsa bona abducatur tamen intencio eorum semper tendit in veram felicitatem naturaliter. Secundo commendat naturam per quam unumquodque quantumcumque assuefaccione ^u vel ^u violencia a naturali impetu abducitur tamen sibi dimissum ad suam naturalem inclinacionem redit metro secundo ibi (1) QUANTAS RERUM. Circa primum duo facit. Primo enim describit Philosophiae habitum. Secundo docet quomodo prosequitur propositum ibi (2) OMNIS MORTALIUM. Dicit ergo (1) TUM scilicet postquam ordinem dicendorum proposuit DEFIXO PAULULUM VISU ad modum meditantis de aliqua profunda materia ET VELUT RECEPTA IN AUGUSTAM id est nobilem SEDEM MENTIS quia ^u profunde cogitantes de aliquo recolligunt ad se mentem suam (2) SIC CEPIT ⁵ id est incepit ⁵ loqui. Deinde cum dicit OMNIS MORTALIUM prosequitur propositum ostendens quomodo omnis intencio mortalium tendit in veram felicitatem quamvis errore ad falsam felicitatem abducatur. Et circa hoc duo facit. Primo enim, ne ⁶ ex ignotis procedamus,

3 hominis (?) corr. J / 4 quia RPO sive quia J / 5 cepit id est incepit RPO sepit (id est supra scr.) incipit J /
6 enim ne RQ ne P enim J /

inquirit diffinicionem beatitudinis. Secundo docet quomodo
nas omens ad eam tendunt ibi (12) HUNC UTI DIXIMUS inquirendo
diffinicionem beatitudinis. Primo ponit quandam velud maximam
que ab omnibus generaliter conceditur, ex qua concludit
diffinicionem beatitudinis. Dicit ergo quod (2) OMNIS CURA id
est diligencia et solicitudo MORTALIUM QUAM scilicet curam LABOR
MULTIPLICIUM STUDIORUM EXERCET, PROCEDIT QUIDEM DIVERSO CALLE
id est diverso modo y i^u yendi SED NITITUR PERVENIRE AD UNUM FINEM
BEATITUDINIS id est qui est beatitudo. Est enim endiadis cuius
ratio est quia secundum philosophum in secundo phisicarum finis
se habet in operabilibus sicut principium in speculabilibus.
Sicut igitur intellectus naturaliter adheret primo principio,
sic appetitus naturaliter adheret ultimo fini qui est beatitudo.
(5) ID AUTEM scilicet ad quod nituntur homines pervenire EST
BONUM QUO QUISQUE ADEPTO NICHIL ULTERIUS DESIDERARE QUEAT quod
enim id quod homines desiderant sit bonum. Patet quia bonum est
illud quod omnia appetunt, ut dicit philosophus primo ethicorum,
unde est primum obiectum motivum appetitus. Et quia bonum quod
est beatitudo est finis, oportet quod beatitudo sit tale bonum
quo adepto nichil ulterius desideratur. Alias non haberet
rationem finis. De ratione enim finis est quod sit ultimum et

a 200 a. et. s.

b
1094 a

7 secundo RPO primo J / 8 igitur RPO ergo J / 9 ulti(m)o ante
primo del. J /

ultra id quod est ultimum nichil est sed illud bonum quo adepto nichil ulterius desideratur oportet quod sit summum bonum. Unde dicit (7) QUOD scilicet bonum quod ponitur beatitudo EST QUIDEM SUMMUM OMNIUM BONORUM CUNCTAQUE BONA INTRA SE CONTINENS. Et hoc probat dicens (8) CUI scilicet bono quod appetitur tanquam beatitudo SI QUID ABFORET id est deesset SUMMUM ESSE NON POSSET et ita non haberet rationem finis et ultimi QUONIAM RELINQUERETUR EXTRINSECUS ALIQUID QUOD POSSET OPTARI. Ex quibus concludit dicens (10) LIQUET Igitur¹⁰ BEATITUDINEM ESSE STATUM OMNIUM BONORUM CONGREGACIONE PERFECTUM. Et est hic notandum quod Boecius diffiniendo beatitudinem consideravit ipsam communem beatitudinis rationem. Est enim communis racio beatitudinis quod sit bonum commune perfectum. Unde per hoc quod dicit beatitudinem esse statum omnium bonorum congregacione perfectum nichil aliud ^uult intelligere nisi quod beatus est in statu boni perfecti. Unde non repugnat ei quod hic dicitur quod philosophus primo ethicorum dicit: felicitatem esse operationem secundum ^uvirtutem perfectam, quia philosophus in speciali exprimit ibi ipsam essenciam beatitudinis ostendens per quid homo est in huiusmodi statu quia per operationem quandam. Deinde cum dicit (12) HUNC UTIQUE ostendit intencionem omnium intendere ad beatitudinem veram

2 1097 b

10 igitur RO tibi P ergo J /

quamvis ad falsam felicitatem trahantur. Et circa hoc duo facit. Primo suum intentum proponit¹¹ dicens (12) HUNC scilicet finem qui est beatitudo OMNES MORTALES CONANTUR ADIPISCI DIVERSO TRAMITE. Et hoc probat per hoc quod dicit (13) EST ETENIM CUPIDITAS VERI BONI MENTIBUS HOMINUM NATURALITER INSERTA beatitudo autem est verum bonum ut ex eius diffinizione apparel (15) SED AD FALSA scilicet bona DEVITUS ERROR epiteton¹² est id est apposicio proprii adiectivi: non enim est error qui non est devius ABDUCIT cum enim ut dictum est naturaliter mens hominis verum bonum desideret numquam¹³ tenderet in falsum bonum nisi in quantum estimatur illud esse verum bonum. Talis estimacio error est. Secundo cum dicit (15) QUORUM QUIDEM manifestat quod proposuit. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit quo modo homines per errorem ad falsa bona ducebantur. Secundo probat¹⁴ quod in eis beatitudinem ponebant ibi (41) QUIBUS OMNIBUS, tercio quod nichilominus eorum intencio ad veram beatitudinem tendebat ibi (51) SED AD HOMINUM. Circa primum tria facit. Primo ostendit quomodo homines diversimode circa bona falsa errabant statuendo in eis finem ponens quinque opiniones. Secundo ostendit quomodo quidam¹⁵ illos fines permutabant ibi (26) SUNT ECIAM.

11 proponit RPO ponit J / 12 epiteton R epitet , . O epiteon PJ /

13 nuquam J / 14 probat RPO protrahit J / 15 quidam O quidm J
quidem RP /

Tercio cetera bona fortuita exteriora et interiora reducit ad predicta ibi (30) IN HIIS Igitur¹⁶ CETERIS. Continuacio: ita dixi quod omnes tendunt ad ~~yerum~~ bonum sed error dicit eos ad falsa (15) QUORUM ALII QUIDEM CREDENTES SUMMUM BONUM¹⁷ NICHIL INDIGERE ELABORANT UT DIVICIIS AFFLUANT putando scilicet sufficienciam omnium esse in diviciis et in hoc errabant. (17) ALII VERO IUDICANTES BONUM scilicet summum QUOD DIGNISSIMUM VENERACIONE SIT NITUNTUR ADEPTIS HONORIBUS ESSE REVERENDI CIVIBUS SUIS putantes scilicet in honoribus temporalibus ~~yeram~~ dignitatem consistere et in hoc errabant. (19) SUNT supple alii QUI SUMMUM BONUM CONSTITUUNT IN SUMMA POTENCIA ESSE; HII VEL REGNARE VEL REGNANTIBUS ADHERERE CONANTUR scilicet tanquam consiliarii et familiares putantes se per hoc ~~vere~~ potentes esse et in hoc decipiuntur. (22) AT QUIBUS OPTIMUM QUIDDAM¹⁸ CLARITAS scilicet fame ~~videtur~~ HII FESTINANT PROPAGARE GLORIOSUM NOMEN ARTIBUS VEL BELLI sicut viri militares VEL PACIS sicut mundi sapientes credentes per hoc se vere¹⁹ gloriosam immortalitatem adquirere²⁰ et falluntur. (24) PLURIMI VERO MECIUNTUR FRUCTUM BONI GAUDIO scilicet interiori LETICIAQUE scilicet exteriori; HII PUTANT FELICISSIMUM VOLUPTATE scilicet delectacione corporali DIFFLUERE

16 igitur RPO ergo J / 17 summum bonum RPO summum J / 18 quiddam GD quid' R quidam P quidm J q*i*d^o / 19 ~~vere~~ RPO vivere J / 20 adquirere RPO adquerere J /

[III p 2]

estimantes scilicet in hoc ^u verum gaudium consistere et hoc
 erroneum est. Deinde cum dicit (26) SUNT AUTEM ostendit quomodo
 quidam istos fines permutabant dicens SUNT ECIAM ALIQUI QUI
 PERMUTENT FINES CAUSASQUE id est finales causas HORUM ALTERUTRO
^u verbi gracia UT QUI DIVICIAS DESIDERENT OB POTENCIAM VOLUPTATESQUE
 VEL QUI POTENCIAM PETUNT SEU PECUNIE SEU CAUSA PROFERENDI ²¹
 NOMINIS quia enim secundum philosophum tertio ethicorum qualis
 unus quisque est talis finis videtur ei. Inde ²² est quod
^u secundum quod diversimode disponuntur ²² homines diuersos fines
 eligunt. Omne illud ²³ autem propter finem appetunt ²⁴ per quod
 illum finem estimant assequi. Quia igitur ²⁵ aliqui potentes finem
^u divicias reputant et ²⁶ se eas posse ²⁶ assequi per potentiam,
 appetunt potentiam propter divicias et e contrario et ita de aliis.
 Deinde cum dicit (30) IN HIIS IGITUR ²⁷ reducit omnia alia bona
 fortune in quibus ponunt homines felicitatem ad predicta ²⁸
^u scilicet quinque ²⁸ ubi considerandum est quod de ratione ultimi

21 III 3 a

21 proferendi RPO proferende J / 22 inde est quod secundum quod
 diversimode disponuntur RO (inde quia secundum D) inde est quod
^u diversimode disposicioni P inde est quod diversimode disponuntur J /
 23 omne illud RPO esse illud J / 24 appetunt RPO appetit J /
 25 igitur RPO ergo J / 26 et se eas posse PPeG se posse eas RJMOD /
 27 igitur RPO ergo J / 28 predicta scilicet quinque RPeG predictas
 quinque PJO /

finis est quod sit maxime desideratum. Indigencia autem alicuius boni auget eius desiderium; ideo secundum quod homines varie indigent varie oppinabantur de ultimo fine. Unde philosophus primo ethicorum dicit quod egrotans quidem sanitatem mendicus autem divicias, consci i autem sibi ipsis ignorancie eos qui magnum aliquid et super se dicunt admirantur. Secundum ergo quod homines diversis modis dispositi erant, in diversis bonis fortune felicitatem ponebant quia tamen omnia sub predictis quinque comprehendendi possunt. Propter quod dicit IN HIS Igitur CETERISQUE TALIBUS scilicet ad predicta reducilibus VERSATUR INTENCIO HUMANORUM ACTUUM VOTORUMQUE quod autem cetera ad predicta sunt reducibilia exemplariter manifestat dicens (31) VELUTI NOBILITAS id est generositas sanguinis FAVORQUE POPULARIS QUE VIDENTUR QUANDAM COMPARARE CLARITUDINEM scilicet glorie UXOR AC LIBERI IOCUNDITATIS GRACIA APPETUNTUR; AMICORUM VERO QUOD SANCTISSIMUM GENUS EST scilicet bonorum NON IN FORTUNA SED IN VIRTUTE NUMERATUR. Unde, licet amici iocunditatem afferant, tamen non sunt computandi inter bona fortune. Cum enim amicicia virtus sit, oportet quod amici virtute adquirantur. Quod autem virtute adquiritur eciam virtute conservatur et huismodi fortuitum esse non potest. (36) RELIQUUM VERO scilicet quod cadit sub exteriori 32

a 1095 a.

29 igitur RPO ergo J / 30 comparare RPO comparari J / 31 genus est RPO genus J / 32 eteriori J /

fortuna VEL CAUSA POTENCIE VEL DELECTACIONIS ASSUMITUR sicut
administracio officiorum causa potencie assumitur aliquando
exercicium vero ludorum causa delectacionis et ita de aliis.

(37) IAM VERO CORPORIS BONA scilicet que sunt nobis quodam modo
intrinseca PROMPTUM EST UT AD SUPERIORA REFERANTUR. (38) ROBUR
ENIM MAGNITUDOQUE scilicet quod est signum fortitudinis corporalis
VIDENTUR PRESTARE VALENCIAM et ita ad potentiam reducuntur
PULCRITUDO ATQUE VELOCITAS CELEBRITATEM id est gloriam SALUBRITAS
VOLUPTATEM scilicet prestare videntur et sic patet quod omnia bona
fortune reducuntur ad predicta quinque quorum sufficiencia sic
patet. Cum enim finis habeat rationem boni secundum diversam
rationem boni posuerunt diversam finem. Bonum autem dividitur in
bonum utile bonum delectabile et bonum honestum. Qui igitur
intendebant bonum utile ponebant finem in diviciis, qui vero bonum
delectabile in voluptatibus. Intendententes autem bonum honestum
diversificabantur quia bonum honestum est bonum secundum rationem.
Racio autem duplex est scilicet speculativa et practica. De bono
honesto quod consistit in speculacione non loquebantur predicti
propter hoc quod huiusmodi bonum est magis latens, in quo
tamen consistit vera beatitudo, sed de bono racionis practice,
quia estimabant beatitudinem consistere in aliquo bono manifesto
et aperto. Bonum autem racionis practice est bonum et finis vite

civilis et est illud quod queritur tanquam premium ^uvirtutis,
cuiusmodi est aliqua excellencia que vel queritur in hominum
oppinione et sic est gloria vel alicuius realis exercicio.³³
Et hoc duplicitate: vel in exercicio proprii actus circa alios et
sic est potestas ^uvel in exercicio actus aliorum circa ipsum et
sic est honor, qui ³⁴maxime tanquam premium ^uvirtutis queritur.
Unde et predicta duo quodam modo ad honorem spectant. Propter
quod et philosophus in primo ethicorum improbans istas oppiniones
de felicitate non facit specialem mencionem de potencia et gloria
utraque ³⁵sub honore comprehendens. Deinde cum dicit (40) QUIBUS
OMNIBUS probat quod predicti in hiis querebant beatitudinem. Et
circa hoc duo facit. Primo ostendit propositum. Secundo recolligit
formam felicitatis humane addens quid de predictis sensit Epicurus
ibi (46) HABES.³⁶ Primo ergo ostendit propositum dicens QUIBUS
OMNIBUS scilicet predictis bonis LIQUET scilicet tam ex dictis
quam dicendis SOLAM BEATITUDINEM DESIDERARI. Cuius racio ³⁷est
(41) NAM QUOD QUISQUE PRE CETERIS PETIT ID SUMMUM BONUM ESSE
IUDICAT.³⁸ (43) SED DIFFINIVIMUS SUMMUM BONUM ESSE BEATITUDINEM;
QUARE³⁹ STATUM QUEM QUISQUE DESIDERAT PRE CETERIS IUDICAT ESSE

2 1095 b

33 exercicio RPO exercicio proprii J / 34 qui RPO quia J /

35 utraque RPO utramque J / 36 habes RPO habens J / 37 racio RPO

racione J / 38 iudicat esse bonem corr. J / 39 quare P0 quia RJ /

[III p 2]

BEATUM. Unde cum status quem quisque pre ceteris desiderat
diyersificetur secundum predicta quinque, manifestum est quod
beatitudo queritur per predicta quinque. Deinde cum dicit
(46) HABES Igitur⁴⁰ recolligit formam felicitatis false addens
quod de istis sensit Epicurus dicens HABES Igitur⁴¹ scilicet ex
predictis ANTE OCULOS scilicet mentis PREPOSITAM FERE FORMAM
FELICITATIS HUMANE OPES HONORES POTENCIAM GLORIAM VOLUPTATES
et dicit FERE quia non totaliter. Licet enim in aliquo istorum
bonorum consistat beatitudo secundum opinionem multitudinis,
tamen aliqui pauci posuerunt beatitudinem consistere in alio bono
ab istis et addens quid de his senserit Epicurus dicit (48) QUE
QUIDEM SOILA CONSIDERANS EPICURUS CONSEQUENTER CONSTITUIT SIBI
SUMMUM BONUM ESSE VOLUPTATEM cuius erat racio QUOD CETERA OMNIA
VIDEANTUR AFFERRE ANIMO IOCUNDITATEM et ita ~~telud~~ ordinata ad
iocunditatem quam maxime posuit in voluptate desiderantur.
Deinde cum dicit (51) SED AD HOMINUM ostendit quod non obstante
quod homines predicto modo errent tamen eorum intencio semper ad
yeram beatitudinem fertur. Et circa hoc duo facit. Primo quod
propositum est ostendit. Secundo docet unde hoc provenit ibi
(77) IN QUO QUANTA. Circa primum duo facit. Primo proponit
suum intentum dicens (51) SED REVERTOR AD STUDIA id est intenciones

40 igitur RPO ergo J / 41 igitur RPO ergo J /

[III p 2]

HOMINUM QUORUM ANIMUS ETSI id est quamvis CALIGANTE MEMORIA id
 est obfuscata desiderio⁴² presencium bonorum Tamen REPETIT scilicet
 per naturalem inclinacionem SUMMUM BONUM SED IGNORAT scilicet
 quomodo illud repetat⁴³ VELUD EBRIUS scilicet ignorat QUO TRAMITE
 REVERTATUR DOMUM ebrius dicitur quasi extra briam id est mensuram
 positus quia ultra mensuram bibit. Talis aliquando scit⁴⁴ se
 habere domum sed nescit propter defectum racionis quomodo ad eam
 redeat. Sic homines aliquo modo in generali sciunt et cognoscunt
 summum bonum et naturaliter inclinantur in illud tanquam ad
 principium a quo processerunt sed inebriati amore temporalium
 bonorum nesciunt quomodo ad illud perveniant. Secundo cum dicit
 (54) NON ENIM etc. manifestat quod dixit quod omnes querebant
 aliquid quod proprie convenit summo bono. Unde dicit NON ENIM
 VIDENTUR ERRARE scilicet per intencionem a summo bono HII QUI
 NITUNTUR NICHILO INDIGERE quia hoc maxime ad summum bonum spectat.
 Unde subdit (55) ATQUI⁴⁵ id est certe NON EST ALIUD QUOD EQUE
 POSSIT PERFICERE BEATITUDINEM QUAM STATUS COPIOSUS OMNIUM BONORUM
 NEC ALIENI EGENS SED IPSE SIBI SUFFICIENS. (58) NUM VERO⁴⁶
 LABUNTUR scilicet ab intencione summi boni QUI ID QUOD SIT OPTIMUM

42 desiderio P desideria R desidero J / 43 repetat R P O repetit J /
 44 sit J / 45 atqui atqui corr. J / 46 num vero ROD minime P
 non vero J /

REPUTANT ET DIGNISSIMUM CULTU REVERENCIE ? MINIME. NEQUE ENIM VILE QUIDDAM CONTEMNENDUMQUE EST QUOD INTENCIO FERE OMNIUM MORTALIUM LABORAT ADIPISCI. (62) AN IN BONIS NON EST NUMERANDA POTENCIA ? quasi diceret sic. (63) QUID Igitur⁴⁷ ? scilicet iudicandum est de his qui⁴⁸ querunt potentiam nisi eciam quod ad summum bonum tendunt quia NUMQUID⁴⁹ INBECILLUM vel imbecille AC SINE VIRIBUS ESTIMANDUM EST QUOD CONSTAT ESSE PRESTANCIUS OMNIBUS REBUS ? quasi diceret non. (65) AN CLARITUDO NICHLI PENDENDA EST ? et ita querentes gloriam non tendunt in summum bonum ? quasi diceret non. Unde subdit (66) SED SEQUESTRARI NEQUIT QUIN OMNE QUOD EXCELLENTISSIONUM SIT scilicet cuiusmodi est summum bonum VIDEATUR ESSE CLARISSIMUM. (68) NAM NON ESSE ANXIAM TRISTEMQUE BEATITUDINEM NEC DOLORIBUS MOLESTIISQUE SUBIECTAM QUID ATTINET DICERE ? quasi diceret hoc de se palam est. Et est hic color rethoricus quem Tullius in quarto libro rethorice secunde vocat lyptote. Minus enim dicit et plus intelligit. Cum enim dicit beatitudinem non esse molestiis subiectam intelligit eam iocunditate plenam. Ita patet quod querentes gaudium et leticiam tendunt ad beatitudinem. Quod autem appetitus iocunditatis includatur in appetitu summi boni probat per locum a minori (70)

2 Ad Hor. IV xxxviii, 5o

47 igitur RO (quic)quid P ergo J / 48 qui RPO que J /

49 quia numquid OD numquid RJ quia nunc quam PeG numquam P quia numquam M /

QUANDO IN MINIMIS REBUS QUOQUE scilicet appetendis patet quod
 ALIQUID APPETITUR QUOD DELECTET ⁵⁰ HABERI FRUIQUE. Cum igitur ⁵¹
 ut patet scilicet inductive in omnibus predictis appetatur
 beatitudo (71) ATQUI pro set HEC SUNT QUE HOMINES VOLUNT
 ADIPISCI quod patet quia EA DE CAUSA DIVICIAS DIGNITATES REGNA
 GLORIAM VOLUPTATESQUE DESIDERANT QUOD id est quia PER HEC SIBI
 SUFFICIENCIAM REVERENCIAM POTENCIAM CELEBRITATEM LETICIAMQUE
 CREDUNT ESSE VENTURAM potest includi (76) BONUM Igitur ⁵² EST
 QUOD TAM DIVERSIS STUDIIS HOMINES PETUNT. Deinde cum dicit (77)
 IN QUO QUANTA ostendit unde hoc ⁵³ provenit quod intencio hominum
 quantumcumque diversa tamen in beatitudinem tendit docens quod
 provenit ex vi naturalis inclinacionis que nulli auferri potest.
 Unde dicit IN QUO scilicet appetitu boni et beatitudinis FACILE
 MONSTRATUR QUANTA SIT VIS NATURE CUM ⁵⁴ LICET SENTENCIE scilicet
 hominum de summo bono quid sit VARIE DISSIDENTESQUE ⁵⁵ scilicet
 sint Tamen CONSENCIUNT IN DILIGENDO FINE BONI.

50 delectet RO delectaret J om. P / 51 igitur RPO ergo J /

52 igitur RPO ergo J / 53 hoc RPO hic J / 54 cum RO tum PJ /

55 dissidentesque RPO dissidentes J /